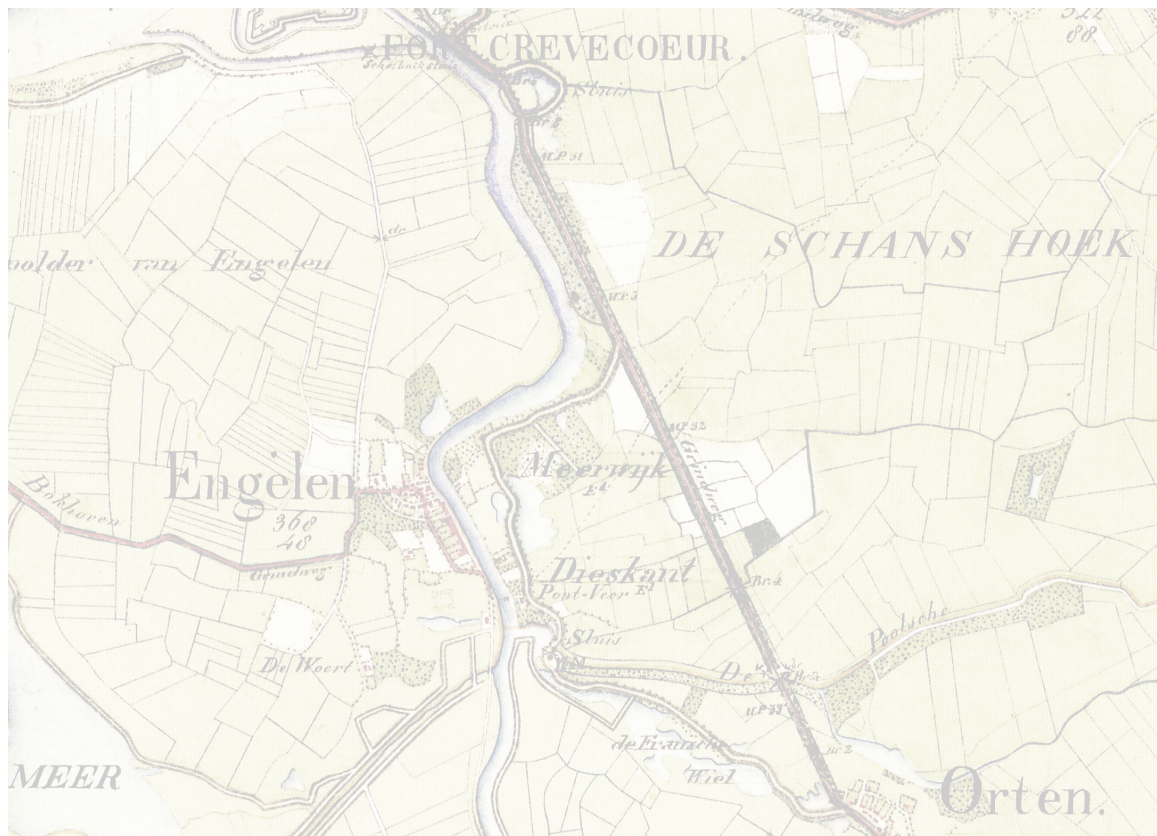

ONDERZOEKS- EN
ADVIESBUREAU

Hilversum Langgewenst

Inventariserend Veldonderzoek door middel van
Proefsleuven

BAAC rapport A-09.0171

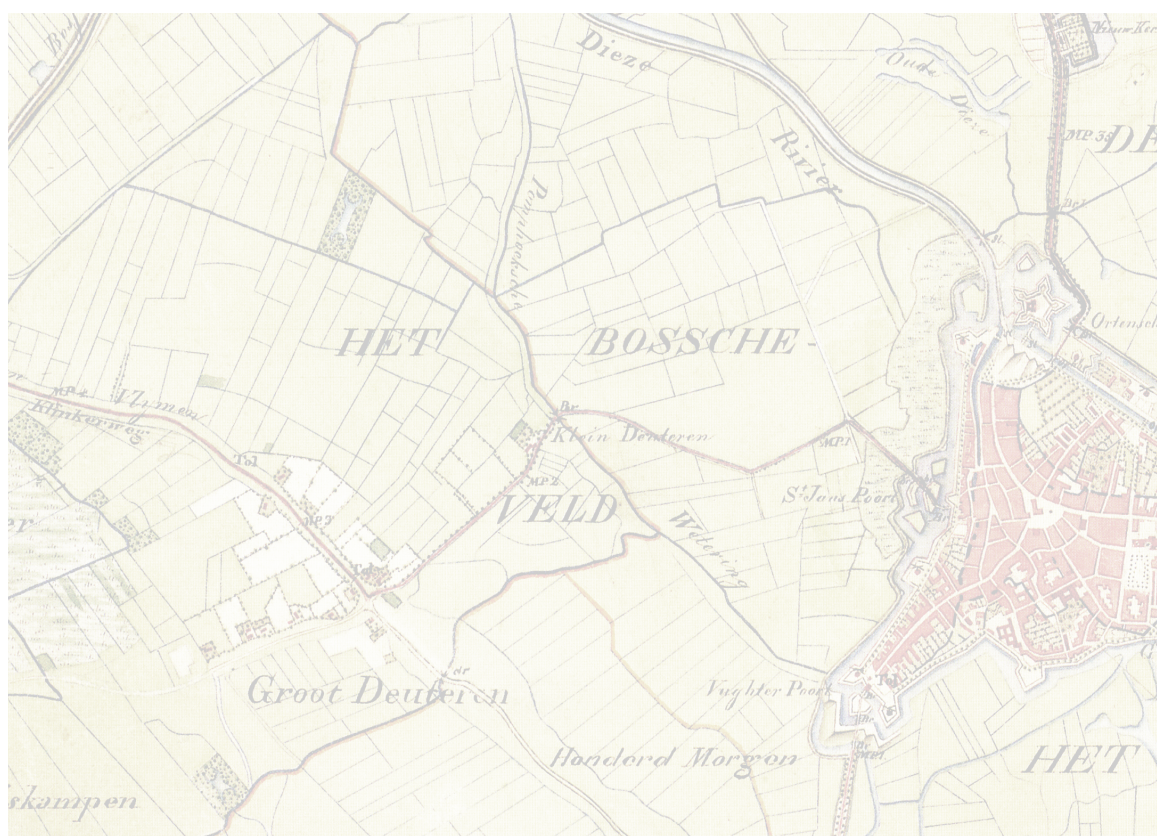
december 2009

Auteur:

drs M.A. Tolboom

Status:

Definitief

Colofon

ISSN: 1873-9350

Auteur: Drs M.A. Tolboom
Veldwerk: B. Baijens
Drs I.J. Cleijne
Drs M.C.J. Bot
Drs M.A. Tolboom
Drs A.C. van de Venne

Machine: Agterberg

Tekeningen: Ing. M. van Willigen

Redactie: Drs I.J. Cleijne

Copyright: gemeente Hilversum/ BAAC bv, 's-Hertogenbosch

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de gemeente Hilversum en/of BAAC bv te 's-Hertogenbosch

BAAC bv

onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Bergsingel 81-85
7411 CN Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 618 430
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoudsopgave

1	■ Inleiding	7
2	■ Landschappelijke, historische en archeologische achtergronden	9
3	■ Vraagstellingen	13
4	■ Werkwijze	15
5	■ Resultaten	19
	5.1 Bodemopbouw	19
	5.2 De sporen	21
	5.3 Het aardewerk	25
6	■ Conclusie	27
7	■ Waardering en aanbevelingen	29
	7.1 Waardering	29
	7.2 Aanbevelingen	30
8	■ Samenvatting	31
9	■ Literatuur	33
	■ Bijlagen	
	1 Afkortingen en verklarende woordenlijst	
	2 Archeologische tijdsindeling	
	3 Geologische en archeologische tijdvakken	
	4 ARCHIS gegevens	
	5 Lijst van baksteenformaten	
	6 Allesporenkaarten	
	7 Sporenlijst	
	8 Vondstdeterminatielijst	

1 Inleiding

Op 29 en 30 juni en op 2 en 6 juli 2009 heeft BAAC bv in Hilversum op het plangebied Langgewenst een Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven uitgevoerd (IVO-P). De reden voor het proefonderzoek is de voorgenomen herinrichting van het plangebied. De bouwwerkzaamheden die daarmee gepaard gaan, kunnen de mogelijk aanwezige archeologische waarden in het plangebied verstoren. Uit het vooronderzoek is naar voren gekomen dat de bodem binnen het plangebied tot ten minste 85 cm beneden maaiveld is omgewerkt en dat hierbij ook de top van de C-horizont is verstoord. Eventuele archeologische resten die aanwezig zijn geweest, zijn daardoor ook grotendeels verstoord.¹ De adviseur van de bevoegde overheid, drs. B. Klooster (SCENH²), heeft echter geadviseerd een proefsleuvenonderzoek uit te laten voeren om eventuele uitbraaksleuven en bouwmaterialen in kaart te brengen.

Het doel van het IVO-P is het toetsen van de archeologische verwachting zoals die in het vooronderzoek is vastgesteld. Van deze archeologische resten dient de omvang, begrenzing in horizontale en verticale zin en de datering te worden vastgesteld. De aan- of afwezigheid van archeologische waarden en de inhoudelijke en fysieke kwaliteit daarvan dient te worden bepaald om tot een waardestelling te kunnen komen.

Het veldwerk is uitgevoerd door: B. Baijens (veldassistent), M.C.J. Bot (veldarcheoloog), I.J. Cleijne (projectleider), M.A. Tolboom (veldarcheoloog) en A.C. van de Venne (veldarcheoloog). De machine werd geleverd door de firma Agterberg.

1 Blom en Van der Zee 2008.

2 Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland.

Administratieve gegevens

Provincie	Noord-Holland
Gemeente	Hilversum
Plaats	Hilversum
Toponiem	Langgewenst
BAAC-projectnummer	A-09.0171
Kaartblad	32W
Coördinaten (X/Y)	NW: 140.689/471.169 NO: 140.780/471.140 ZO: 140.696/470.991 ZW: 140.622/471.079
Kadasternummer	onbekend
Oppervlakte onderzoeksgebied	circa 1,7 ha
ARCHIS-onderzoeksmelding	35612
ARCHIS-onderzoeksnummer	26825
ARCHIS-vondstmeldingsnummer	412048
Opdrachtgever	Gemeente Hilversum Dienst Stad Afdeling PROM Postbus 9900 1201 GM Hilversum
	Contactpersoon: dhr. B. de Deugd Tel.: 035 – 629 24 88 e-mail: b.dedeugd@hilversum.nl
Bevoegde overheid	Gemeente Hilversum Contactpersoon: mevr. A. Koenders
Beheer en plaats van vondsten en documentatie	Provinciaal Depot voor Bodem- vondsten Noord-Holland Veerdijk 32 1531 MS Wormer Depotbeheerder: dhr. M. Veen Tel.: 023 – 541 45 14 / 06 – 54 21 36 74 e-mail: veenmc@noord-holland.nl
Complexiteit	niet van toepassing
Datering	niet van toepassing
Autorisatie	Drs. P.F.J. Franzen BAAC bv Graaf van Solmsweg 103 5222 BS 's-Hertogenbosch Tel.: 073 – 613 62 19 Fax: 073 – 614 98 77 e-mail: archeologie@baac.nl

Afb. 2 Kadastrale kaart 1811-1832.

Het grootste deel van het terrein is momenteel nog in gebruik als marktplein. Op het zuidwestelijke uiteinde is nog bebouwing aanwezig (een bioscoop en een pand van een grafisch ontwerper). Het terrein dat grenst aan de achterkanten van de percelen aan de Koninginneweg is deels in gebruik als parkeerterrein en was tot voor kort deels bebouwd. Deze bebouwing is recentelijk door brand verwoest en gesloopt.

Het ADC heeft in 2007 en 2008³ respectievelijk een bureau- en inventariserend veldonderzoek (verkenkende fase) uitgevoerd binnen het plangebied. De resultaten van beide vooronderzoeken worden in dit hoofdstuk kort samengevat.⁴ Waar nodig zijn gegevens aangevuld.

Het plangebied is gelegen in het Utrechts-Gelderse zandgebied. Rondom Hilversum bevinden zich hoge en lage stuwwallen, smeltwaterwaaiers, gordeldekzandwelingen en lange landduinen. Het centrum, en dus ook het plangebied, ligt volgens ARCHIS II op een langgerekt noord-zuid georiënteerde hoge stuwwal (11B3). Uit het booronderzoek bleek dat de korrelgrootte van de natuurlijke ondergrond binnen het plangebied sterk varieert en dat dit geïnterpreteerd kon worden als smeltwaterafzettingen van de stuwwal.

Vanwege de ligging in de bebouwde kom is het gebied bodemkundig niet gekarteerd, maar de verwachting tijdens het bureauonderzoek was dat de bodemkundige situatie van de directe omgeving van Hilversum ook van toepassing zou zijn op het plangebied. In de omgeving komen verschillende bodemtypen voor. Tijdens het booronderzoek is echter geen intact bodemprofiel aangetroffen.

Het plangebied ligt tegen de noordzijde van de historische kern van Hilversum. De naam Hilversum wordt voor het eerst vermeld in 1305 en is waarschijnlijk afgeleid van Hilferts Heem, de woonplaats van Hilfert of Hildefriet. Dergelijke –heem namen kunnen duiden op een oorsprong van de nederzetting in de vroege middeleeuwen. Bewoning vanaf deze periode in de omgeving wordt bevestigd door de vondst van een grafveld op circa 1,5 kilometer ten oosten van het plangebied. In ARCHIS II is echter geen informatie bekend over dit grafveld.

Er wordt aangenomen dat Hilversum is ontstaan in het gebied de Groest (deze straat ligt in het verlengde van de Langgewenst). Dit gebied is gelegen op de grens van de hoge grond van de stuwwal en het lager gelegen natte veengebied ten westen en oosten van Hilversum en was een lage, natte strook. Bijna alle dorpen in de omgeving zijn in de middeleeuwen ontstaan op de zogenaamde 5 meter hoogtelijn. Rond de Groest is echter tot op heden niets gevonden dat informatie geeft over het ontstaan van Hilversum.

Het plangebied werd begin 19de eeuw aan de westzijde begrensd door de Nieuwe Huizerweg (zie afb. 2). De huidige Langgewenst die door het plangebied heen loopt, stond toen bekend als de Oude Huizerweg. Het gebied tussen beide wegen heeft toebehoord aan het herenhuis (boerderij) 'Langgewenscht' dat in 1896 is geveild. Dit herenhuis betreft het gebouw dat op de kadastrale kaart van circa 1832 in de noordoostelijke hoek van het plangebied staat

3 OM-nummer 30729.

4 Blom en De Boer 2007; Blom en Van der Zee 2008.

weergegeven onder perceelnummer 15. Tot het eigendom behoren ook nog twee andere huizen en zeven arbeiderswoningen en schuurtjes.⁵ Het herenhuis wordt in 1897 gesloopt. Vanaf dan is het terrein in gebruik als marktplein.

Op het zuidelijk deel van het plangebied staat op de kadastrale kaart van 1832 de twee hierboven genoemde huizen en arbeiderswoningen weergegeven. Deze bebouwing is gesloopt ten behoeve van de bouw van een gemeentewerf langs de westrand en een markt- en veilinggebouw langs de zuidrand.⁶ Dit deel is bebouwd gebleven tot zo'n acht jaar geleden.⁷

Het oostelijk deel van het plangebied, ten oosten van de Langgewenst, is in de 19de eeuw onbebouwd volgens de kadastrale kaart van 1832 en het Bonneblad uit 1899. Op het Bonneblad uit 1910 staat wel bebouwing aangegeven.

De historische kern van Hilversum is een terrein van hoge archeologische waarde en wordt gedateerd in de late middeleeuwen en de nieuwe tijd (zie bijlage 4).⁸ Binnen deze kern is nauwelijks archeologisch onderzoek uitgevoerd en zijn geen waarnemingen of vondstmeldingen bekend. Een proefsleuvenonderzoek op 500 meter ten zuidwesten van het plangebied, ter plaatse van de Kerkbrink, heeft bewoningssporen uit de 18de en 19de eeuw opgeleverd.⁹ Al eerder is er een 13de-eeuwse kapel met bijbehorende begraafplaats aangetroffen. In de nabijheid zou ook een woontoren van vóór 1480 hebben gelegen. Een bureauonderzoek voor een terrein 600 meter ten zuiden van het plangebied voorziet alleen in een verwachting op het aantreffen van archeologische resten.¹⁰

Op 100 meter ten noorden van het plangebied is een intacte haarpodzol aangetroffen.¹¹ Er zijn geen archeologische resten gevonden.

Op basis van de resultaten van het door ADC uitgevoerde booronderzoek is voor het plangebied een lage archeologische verwachting opgesteld. In de boringen bleek een groot deel van het plangebied tot in de C-horizont te zijn verstoord. De top van de natuurlijke ondergrond bevindt zich op 85 tot 145 cm beneden maaiveld. Als er al archeologische resten in de grond aanwezig zijn geweest, zouden deze niet meer intact zijn.

5 Van Aalst 2003, 191.

6 Van Aalst 2003, 191.

7 Mondelinge mededeling omstander.

8 Monumentnummer 13733.

9 OM 3592.

10 OM 22872.

11 OM 20803, vondstmelding 404706.

3 Vraagstelling

In het Programma van Eisen (PvE)¹² staan de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Zijn er in het plangebied sporen van bewoning c.q. bebouwing uit de middeleeuwen of nieuwe tijd aangetroffen? Zo ja, beschrijf deze sporen. Hoe laten deze sporen zich kenmerken? Is er sprake van (bouw)fasering(en)? Kunnen de sporen inzicht verschaffen in de bewoners en eventuele industriële activiteiten?
2. Kunnen de aangetroffen sporen, structuren en het vondstmateriaal een basis vormen om een uitspraak te doen over de sociale klasse en welstand van de bewoners, het beroep dat ze uitoefenden en de leefomstandigheden? Zo ja, beschrijf.
3. Zijn er beerputten aangetroffen? Zo ja, kan de inhoud ervan inzicht geven over de voedselconsumptie, eet- en drinkgewoontes of de bereidingswijze van voedsel?
4. Kunnen aangetroffen muurdelen in relatie worden gebracht tot de bebouwing die zichtbaar is op historische kaarten of archiefmateriaal?
5. Zijn er in het plangebied ook sporen ouder dan de late middeleeuwen / nieuwe tijd aangetroffen? Wat is de aard en datering van deze sporen?
6. Is de bodemopbouw inderdaad overal verstoord? Zo nee, wat kan er wel gezegd worden over de bodemopbouw?
7. Indien aanwezig, is de vindplaats behoudenswaardig?

De beantwoording van de vragen moet leiden tot een waardering van de vindplaats en een selectieadvies.

¹² Huisman 2009.

Afb. 3 Dichtgooien, aantrillen en bestraten van gedocumenteerde delen van werkput 5. Ergens middenin wordt de werkput archeologisch gedocumenteerd.

4 Werkwijze

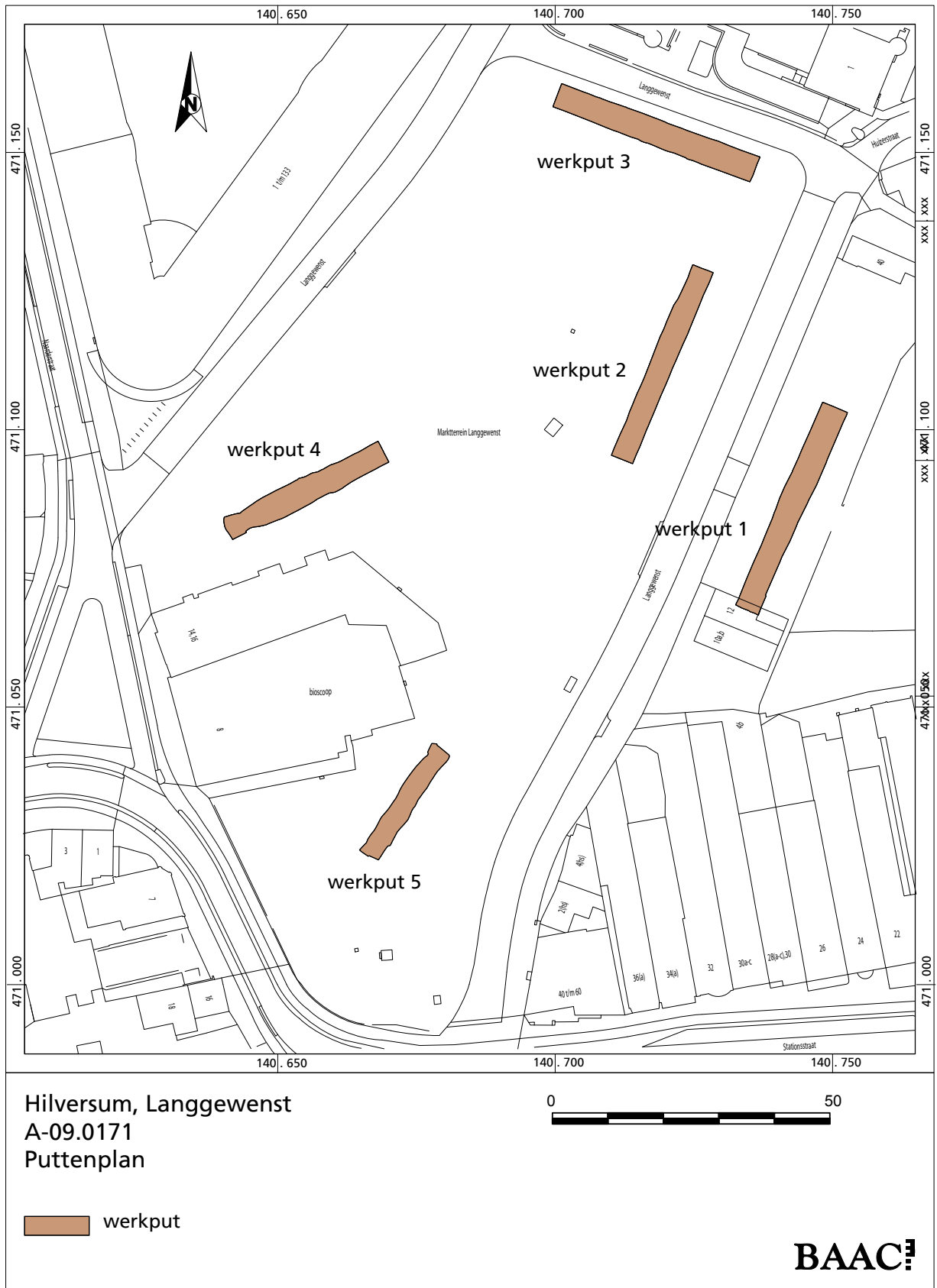
Omdat de markt op woensdag en zaterdag moest plaatsvinden, kon het proefsleuvenonderzoek alleen op de marktvrije dagen uitgevoerd worden. De proefsleuven moesten na documentatie direct dichtgegooid, aangetrild en bestraat worden. De gemeente had hiervoor een ten opzichte van het PvE afwijkend puttenplan opgesteld. Dit plan bleek niet geheel haalbaar. De werkputten 1, 2 en 3 zijn op 29 en 30 juni aangelegd en gedocumenteerd; werkput 4 op 2 juli en werkput 5 op 6 juli. Al tijdens het documenteren van de proefsleuven werden de reeds gedocumenteerde delen dichtgegooid, getrild en bestraat (zie afb. 3).

Werkput	Oppervlakte (m ²)	Diepte vlak (cm)
1	180	20-60
2	150	80-120
3	175	60-110
4	140	40-100
5	85	100
Totaal	730	

Werkput 1 ligt ten oosten van de straat Langgewenst, ter plaatse van reeds gesloopte bebouwing. Werkput 2 en 3 liggen op het noordoostelijk deel van het marktplein waar boerderij 'Langgewenscht' heeft gestaan, werkput 4 ligt op de hoek Langgewenst – Schoolstraat en werkput 5 ligt op de hoek Langgewenst – Naarderstraat. Ter plaatse van de werkputten 4 en 5 is op de kaart van 1832 bebouwing aanwezig.

De werkputten zijn aangelegd en gedocumenteerd zoals omschreven in het PvE. Werkput 4 is korter dan gepland vanwege de ligging van kabels en leiding volgens de KLIC-melding in het zuidelijk deel van de geplande werkput en vanwege het vrijhouden van de toerit naar de parkeerplaats. Ook in de werkput bevinden zich diverse kabels en leidingen, waardoor het vlak deels op een hoger niveau is aangelegd. Werkput 5 is ook korter dan gepland. Dit komt doordat deze werkput aan het eind van de dag weer volledig dichtgegooid en bestraat moest zijn. De stratenmakers hebben niet meer bestrating weggehaald, dan in hun ogen reëel was om weer op tijd bestraat te krijgen. Daarnaast vertraagt de aanwezigheid van de diverse baksteen muurtjes en waterputten de aanleg van het vlak en kost het extra tijd om deze te documenteren.

Met dit puttenplan is het centrale deel van het huidige marktplein niet onderzocht. Er is daarom geen duidelijke relatie te leggen tussen het noordelijk en het zuidelijk deel van het marktplein.

De vondsten zijn tijdens de aanleg in vakken van maximaal 5 bij 5 meter verzameld indien ze niet uit een spoor afkomstig waren. Er zijn geen botanische monsters genomen omdat er geen geschikte contexten waren. Uit één spoor (S18) is een houtskoolmonster genomen voor een eventuele C14-datering. Door middel van deze datering kan antwoord gegeven op de vraag met betrekking tot de datering en aard van sporen die ouder dan de late middeleeuwen zijn, zoals staat verwoord in het PvE. Het spoor ligt echter geïsoleerd; er zijn geen vergelijkbare sporen in het onderzoeksgebied aangetroffen en het spoor kan niet aan een vindplaats worden toegeschreven. Het monster is daarom niet verder uitgewerkt.

Van elke werkput zijn enkele profielen gedocumenteerd. Omdat de profielen grotendeels verstoringen van het plangebied weergeven, is geen fysisch geograaf ingezet tijdens het veldwerk. Er is een bouwhistoricus ingezet voor het dateren van het aangetroffen baksteen.

De vaste meetpunten van de werkputten zijn ingemeten door een erkende landmeter (Breijn) en opgehangen aan het RD-stelsel.

5 Resultaten

5.1 Bodemopbouw

Op basis van de resultaten van het booronderzoek werd verwacht dat de bodem tot diep in de natuurlijke ondergrond verstoord was. Ter plaatse van de proefsleuven blijkt dit ook voor een groot deel te kloppen. Op een aantal plekken blijkt de natuurlijke ondergrond echter minder verstoord te zijn dan aanvankelijk verondersteld. Hier blijkt een deel van de natuurlijke bodemopbouw (deels) intact te zijn.

In werkput 1 bestaat de C-horizont uit afwisselend gemengd grof en fijner zand en kiezels. In het noordelijk deel van de werkput bevindt de C-horizont zich op 50 tot 60 cm beneden maaiveld (5,40 m +NAP); in het zuidelijk deel bevindt het zich op 20 tot 30 cm beneden maaiveld (5,20 m +NAP). Bovenop de C-horizont heeft zich een B-horizont ontwikkeld die is afgedekt met een verrommelde A-horizont. In profiel 1B (afb. 5) is de B-horizont zo'n 10 cm dik. De top van de B-horizont bevindt zich hier op 5,64 m +NAP. Een deel van de B- en C-horizont in deze werkput is verdwenen door de sloop van bebouwing.

In werkput 2 is het vlak aangelegd op 80 tot 120 cm beneden maaiveld. In het zuidelijk deel van deze werkput bevindt de top van de C-horizont zich op 5,30 m +NAP en bestaat uit licht geelbruin zand. Meer naar het noorden bevinden zich dagzomende laagjes lichtgrijs zand en grijsbruine leem in het vlak. Een intacte B-horizont is niet meer aanwezig; deze is verspit (zie afb. 6). Op de verspitte B-horizont, waarvan de top zich op 5,50 m +NAP (70 cm –mv) bevindt, ligt ter plaatse van profiel 2B een homogeen pakket van donkergrijs tot donkerbruingrijs zand, dat een restant van een plaggendek lijkt te zijn. Dit plaggendek lijkt, gezien de wat grillige onderkant, te zijn omgewerkt. De onderkant van dit dek bevindt zich op 5,40 – 5,60 m +NAP. Het plaggendek wordt in het zuidelijk deel van de werkput afgedekt met een pakket donkergrijs zand met brokken baksteen. In het noordelijk deel van de werkput is zowel de B-horizont als het plaggendek niet aanwezig; tot in de C-horizont is de bodem geroerd. Dit is mogelijk te relateren aan de sloop van de op de kadastrale kaart van 1832 weergegeven boerderij 'Langgewenscht'.

Het vlak in werkput 3 bevindt zich op 60 tot 110 cm beneden maaiveld. De C-horizont bestaat uit grof geel zand met veel kiezels. In het vlak en in het profiel zijn op enkele plekken nog vlekken B-horizont aangetroffen op circa 5,35 m +NAP. De bodem is echter grotendeels tot in de C-horizont geroerd. Ook dit is mogelijk te relateren aan de sloop van de boerderij.

Afb. 5 Profiel 1B.

Afb. 6 Profiel 2B.

Afb. 7 Profiel 4D.

In het noordelijk deel van werkput 4 is een intacte bodem aangetroffen op circa 40 cm beneden maaiveld (zie afb. 7). De top van de BC-horizont bevindt zich op circa 6,00 m +NAP. Hierop is een 10 cm dikke B-horizont bewaard gebleven (zie afb. 7). De top van de C-horizont bevindt zich in deze werkput op een hoger niveau dan in de werkputten 1 t/m 3. In de rest van de werkput is de B-horizont verstoord. Ook de C-horizont is tot diep geroerd (5,50 m +NAP ter plaatse van profiel 4C).

In werkput 5 zijn enkel in het zuidelijke uiteinde vlekken B-horizont aangetroffen in het vlak. Dit bevindt zich op 5,20 m +NAP. In het overige deel van de werkput is de natuurlijke ondergrond tot diep verstoord door de bouw van diverse waterputten of bezinkputten uit de 19de of 20ste eeuw.

Het blijkt dus dat in alle werkputten grote delen van de natuurlijke ondergrond tot in de C-horizont zijn verstoord, soms tot grote diepte. Op enkele plekken zijn nog restanten van de B-horizont, of zelfs een intacte B-horizont, bewaard gebleven. Op deze niveaus kunnen over het algemeen archeologische sporen worden verwacht.

5.2 De sporen

Per werkput zullen de aangetroffen sporen worden besproken, zie bijlage 6 voor de alle sporenkaarten. Op deze kaarten zijn de lijnen van bebouwing en perceelsgrenzen van de kadastrale kaart uit 1832 geprojecteerd.

Werkput 1

In werkput 1 zijn veel van de sporen toe te schrijven aan de recente sloop van bebouwing. Sporen met een gevlekte grijze en/of bruine vulling zijn te interpreteren als een verrommelde C-horizont, die mogelijk ook nog te maken hebben met sloopactiviteiten. Een opmerkelijk spoor, S18, is in het vlak grijs tot grijs gevlekt van kleur; de vulling bevat spikkels houtskool. In de coupe was het spoor enkel nog herkenbaar door de houtskoolspikkels (zie afb. 8). De mate van uitloging van het spoor doet een prehistorische datering vermoeden. Een in het vlak vergelijkbaar spoor (S14) bleek in de coupe niet zichtbaar.

Werkput 2

In het zuidelijk deel van werkput 2 zijn spitsporen in het vlak aangetroffen (S31, zie afb. 9) wat mogelijk wijst op grondverbetering. Er is geen vondstmateriaal aangetroffen dat deze grondverbetering kan dateren. De vulling van de spitsporen bevat resten B-horizont.

In de noordelijke helft van de werkput bevindt zich een grote kuil (S38-39). Uit deze kuil is bouwkeramiek verzameld, dat vanwege de fragmentatie niet dateerbaar is. De kuil wordt afgedekt met een geroerde bovenlaag waarin laat 19de-eeuws aardewerk is aangetroffen. Van deze geroerde bovenlaag zijn enkele onderkanten in het vlak zichtbaar. In het vlak zijn nog enkele paalspoortjes (of kuiltjes) aangetroffen die waarschijnlijk van subrecente datering zijn. De sporen in het noordelijk deel van de werkput zijn waarschijnlijk te relateren aan de sloop van de boerderij die op de kadastrale kaart van 1832 staat weergegeven.

Afb. 8 Coupe door S18, foto in noordoostelijke richting genomen.

Afb. 9 Spitsporen in het zuidelijk deel van werkput 2. Foto in zuidoostelijke richting genomen.

Werkput 3

Net als in werkput 2 zijn in werkput 3 over de gehele lengte in het vlak de onderkanten van de geroerde bovenlaag waargenomen (S71). Het vondstmateriaal dat hieruit afkomstig is, dateert deze laag aan het eind van de 19de eeuw. Daarnaast zijn enkele kuiltjes aangetroffen waarvan, vanwege het ontbreken van vondstmateriaal, de datering niet duidelijk is. Vanwege de aanwezigheid van meerdere kabels en leidingen is het vlak op twee plekken hoog aangelegd. De natuurlijke ondergrond lijkt in deze put grotendeels te zijn afgetopt.

Werkput 4

Op de plaats waar werkput 4 is aangelegd staat op de kadastrale kaart van circa 1832 bebouwing weergegeven. In het zuidwestelijke uiteinde is noordzuid georiënteerd muurwerk (S78 en S79) van machinaal vervaardigde baksteen¹³ aangetroffen (zie afb. 10). Het muurwerk is niet ouder dan eind 19de eeuw

¹³ Dit soort baksteen staat ook bekend als 'vormbaksteen' en wordt sinds circa 1860 machinaal in een vorm gemaakt (zie Haslinghuis en Janse 2001, 499).

en blijkt de fundering te zijn van 8 jaar geleden gesloopte bebouwing.¹⁴ Dit muurwerk is niet te relateren aan bebouwing op de kaart van circa 1832. Mogelijk houdt het wel verband met een gebouwtje uit 1832 ten noordwesten van het muurwerk, omdat het aangetroffen muurwerk globaal dezelfde oriëntatie als de achtergevel van het gebouwtje uit 1832 heeft.

Op een iets lager niveau bevindt zich een 75 cm breed straatje van keien (S72) dat zuidwest noordoostelijk georiënteerd is. Het straatje ligt op de vulling van een diepe kuil (S129) waaruit een 18de- of 19de-eeuws pijpensteeltje afkomstig is (vnr. 18). Het straatje volgt dezelfde oriëntatie als de bebouwing die op de kaart van 1832 direct ten zuiden van de werkput staat afgebeeld en is mogelijk te interpreteren als erfverharding om het huis. Deze bebouwing moet zijn gesloopt, aangezien de huidige (19de-eeuwse) bebouwing een andere oriëntatie heeft. Eventuele archeologische resten van de bebouwing op de kaart van 1832 zijn niet aangesneden in de werkput.

Tijdens de aanleg bleek een groot aantal kabels en leidingen, die niet op de KLIC-melding stonden, en twee olietanks de werkput te doorkruisen. Hierdoor is een groot deel van de werkput op een hoger niveau aangelegd en niet tot op de natuurlijke ondergrond onderzocht. De olietanks hebben de ondergrond waarschijnlijk tot diep verstoord.

In het noordoostelijk deel van de werkput is het vlak op 40 cm onder het maaiveld aangelegd. De natuurlijke ondergrond bleek hier op een hoog niveau nog intact te zijn. Hier zijn nauwelijks belangwekkende sporen aangetroffen. Enkel een kuiltje dat verbrand materiaal bevatte (S81, zie afb. 11). De onderkant van het spoor vertoont spitsporen. Er mag worden aangenomen dat de natuurlijke ondergrond in het zuidwestelijk deel van de werkput grotendeels verstoord is door de aanleg van kabels en leidingen en de olietanks.

Afb. 10 Muren S78 en S79 in het vlak en keien straatje S72 op een lager niveau. Foto in noordoostelijke richting genomen.

¹⁴ Mondelinge mededeling omstander.

Afb. 11 Coupe S81. Foto in westelijke richting genomen.

Werkput 5

In deze werkput zijn diverse bakstenen muurtjes, poeren en waterputten of bezinkputten aangetroffen. Deze zijn vrij recent van aard; de bakstenen van de meeste muren zijn machinaal vervaardigd. Van de waterputten is er in ieder geval één gebruikt als bezinkput (S83); door middel van een gresbuis werd water vanuit zuidelijke richting in de put geloosd. Stortkoker S88 heeft water afgevoerd in noordelijke richting. Waterput S89 dateert op basis van het aardewerk uit de insteek op z'n vroegst aan het eind van de 19de eeuw (vnr. 20). In het muurwerk is in een paar gevallen een fasering aan te brengen. Het betreft muurwerk dat in alle gevallen in de 19de eeuw is opgetrokken en verbouwd of waar in de 19de eeuw iets tegenaan is gebouwd. Muur S103 ligt op muur S128. Uit de laag onder deze muur is 19de-eeuws aardewerk gevonden, wat de muur op z'n vroegst dateert in de 19de eeuw. Haaks op en koud tegen deze muur staat muur S106/108. Deze muur wordt doorsneden door een 19de-eeuwse waterput (S107) van machinale baksteen. Muur S121 staat haaks op en koud tegen muur S120.

Op de kadastrale kaart van circa 1832 staan ter plaatse van werkput 5 kleine gebouwtjes, mogelijk arbeidershuisjes, afgebeeld. Wanneer de sporen van werkput 5 geplot worden op deze kaart, dan lijkt alleen het muurwerk in het midden van de werkput (S111 en S128) globaal overeen te komen met de situatie in 1832. Het overige muurwerk betreft mogelijk latere (aan)bouw. De bebouwing zoals die op de kaart van 1832 ter plaatse van het zuidwestelijk deel van de werkput staat weergegeven, is niet aangesneden in de werkput en moet dus zijn gesloopt. De bezinkput (S83), stortkoker (S88) en poer (S84) geven de situatie weer uit de late 19de of vroege 20ste eeuw. Het muurwerk in het noordoostelijk uiteinde geeft eveneens een andere situatie weer dan die in 1832.

De aard van de bebouwing is niet bekend. In een krantenbericht wordt gesproken over zes tot zeven vilderhuisgezinnen die op en rond het Langgewenst woonden in 1875.¹⁵ Vilders verzamelen dierenkadavers, strippen het en verko-

15 Hoogenboom 2009. De bron van dit artikel betreft de publicatie: Hengel, F.F. van, 1875: Geneeskundige Plaatsbeschrijving van het Gooiland.

pen het vlees voor consumptie. Er zijn echter geen archeologische aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van deze vilders.

Resten van oudere bebouwing zijn niet aangetroffen.

Door het vlak lopen diverse banen en kuilen van subrecente verstoringen. Zo is S102 een 19de-eeuwse kuil (vnr. 22). Laag S112 dateert in de 18de of vroege 19de eeuw (vnr. 25).

5.3 Het aardewerk (drs. A.C. van de Venne)

Tijdens het archeologisch onderzoek in Hilversum zijn 83 fragmenten aardewerk geborgen. Hiervan is het merendeel aangetroffen bij de aanleg van het vlak. Dit dateert zonder uitzondering in de 18de en 19de eeuw, waarbij de nadruk ligt op de 19de eeuw. Onder het aardewerk bevinden zich roodbakkend aardewerk, witbakkend aardewerk, industrieel wit aardewerk, Europees porselein, steengoed, faience en kleipijp.

aardewerksoort	aantal
roodbakkend aardewerk	26
witbakkend aardewerk	12
steengoed	6
faience	9
kleipijp	11
industrieel wit aardewerk	15
totaal	85

Onder het roodbakkend bevinden zich fragmenten van bord, kachelpan en voorraadpot. De borden zijn afkomstig uit het Nederrijns gebied, waar van het eind van de 17de eeuw tot het eind van de 19de eeuw op grote schaal aardewerk is geproduceerd. Het gaat om een diep exemplaar (r-bor-28), die op de rand (de vlag) aan de binnenzijde is versierd met een doorlopende golflijn en concentrische cirkels. Een klein bord is versierd met kruislings witte strepen. De kachelpannen en potten zijn vermoedelijk afkomstig uit West-Brabant. Kachelpannen worden aangetroffen in vondstcomplexen vanaf ongeveer het midden van de 18de eeuw. Potten op stevige standring en verticale worstoren kwamen veel voor in de huishoudens van de 19de eeuw.¹⁶

Het witbakkend aardewerk bestaat uit fragmenten van kom en kop die geheel groen zijn geglaazuurd of groen aan de buitenzijde en geel aan de binnenzijde. Eén kom of kop is voorzien van een horizontale rib met radstempel. Dit is een gebruikelijke decoratie bij Fries aardewerk van de 18de en 19de eeuw.¹⁷

Onder het industrieel wit aardewerk bevinden zich geen fragmenten met een crèmekleurig baksel, waardoor al het industrieel wit aardewerk is te dateren na 1800.¹⁸ Het betreft fragmenten van bord, kom, kop, pispot, zalfpot en theepot.

16 Bartels 1999, 135. Groeneweg 1992, 226.

17 Bartels 1999, 163.

18 Bartels 1999, 250.

Twee bodemfragmenten zijn voorzien van merken, beide uit Maastricht. Het betreft het eerste Sphinx-merk, dat dateert tussen 1883 en 1900.¹⁹ En een beeldmerk van de Société Céramique, dat in gebruik was van 1870 tot circa 1895.²⁰

Europees porselein was in de periode van 1725 tot 1850 zeer kostbaar door het ingewikkelde productieproces. Het vormenspectrum beperkt zich dan hoofdzakelijk tot koppen en schotels, een enkel bord, beeldje en eierdop. Pas na deze periode is een toename in het aantal vormen te zien en wordt het algemeen.²¹ Zo bevindt zich tussen het materiaal uit Hilversum naast een kop een fragment van een wijwaterbakje.

Het steengoed beperkt zich tot een knikker, een zalfpot en fragmenten van flessen uit Westerwald. Het betreft cilindrische flessen die zijn gebruikt als mineraalwaterfles en als verpakking van gedestilleerde dranken. Inwendige draairingen ontbreken, waaruit blijkt dat de flessen zijn geperst. Dit eerste industriële steelgoed dateert vanaf 1879.²²

Het faience beperkt zich tot enkele fragmenten van koppen en een schotel die met blauw zijn beschilderd. Gezien het overige materiaal dateert dit in de 18de eeuw.

De fragmenten van kleipijpen zijn afkomstig van verschillende modellen. De oudste is trechtervormig, waarvan de bloei ligt tussen 1690 en 1740. Daarop volgt het ovoïde model dat zijn bloeitijd heeft tussen 1740 en 1840. Deze is voorzien van een hielmerk (67 gekroond), maar vanwege het lange gebruik is deze niet goed te dateren. Het jongste model is een zogenaamde rondbodem met een datering van de tweede helft van de 18de tot en met het begin van de 20ste eeuw.²³

Aan de hand van de vondsten kan worden geconcludeerd dat het terrein op zijn vroegst vanaf de eerste helft van de 18de eeuw in gebruik is genomen. Het merendeel van het aardewerk dateert echter in de 19de eeuw. De samenstelling van het aardewerk is huishoudelijk van aard en lijkt gezien het eenvoudige roodbakkende-, witbakkende en industriële aardewerk, te wijzen op doorsnee arme of modale huishouden.

19 Polling 2001, 32 (beeldmerk 70).

20 Polling 2001, 91 (beeldmerk 530).

21 Bartels 1999, 195.

22 Bartels 1999, 73.

23 Duco 1987, 26-28. Duco 2003, 195.

6 Conclusie

Het Inventariserend Veldonderzoek door middel van proefsleuven heeft aangetoond dat binnen het plangebied geen belangwekkende archeologische resten aanwezig zijn. Op een aantal plekken is (een restant van) een natuurlijke bodemopbouw (een B- en/of BC-horizont) aangetroffen. Op de meeste plekken is de bodemopbouw verstoord door (sub)recente graafwerkzaamheden. Daar waar de natuurlijke bodemopbouw intact bleek, zijn geen belangwekkende sporen in het vlak waargenomen. Er zijn enkele muren en waterputten aangetroffen met een jonge datering vanaf (het eind van) de 19de eeuw.

De onderzoeksvragen, zoals die in het PvE²⁴ zijn opgesteld, worden nu beantwoord.

1. *Zijn er in het plangebied sporen van bewoning c.q. bebouwing uit de middeleeuwen of nieuwe tijd aangetroffen? Zo ja, beschrijf deze sporen. Hoe laten deze sporen zich kenmerken? Is er sprake van (bouw)fasering(en)? Kunnen de sporen inzicht verschaffen in de bewoners en eventuele industriële activiteiten?*

Er zijn sporen aangetroffen van bebouwing dat dateert vanaf de 19de eeuw. Deze sporen bestaan uit muurwerk, waterputten, bezinkputten. Het baksteen van de meeste muren is machinaal vervaardigd wat een datering geeft in de tweede helft van de 19de eeuw. In het muurwerk is in een paar gevallen een fasering aan te brengen die wijst op bouw- of verbouwingsactiviteiten in de 19de eeuw. De sporen verschaffen geen inzicht in industriële activiteiten. Mogelijk hebben er vilders gewoond, maar dat is op basis van de archeologische gegevens niet te zeggen.

2. *Kunnen de aangetroffen sporen, structuren en het vondstmateriaal een basis vormen om een uitspraak te doen over de sociale klasse en welstand van de bewoners, het beroep dat ze uitoefenden en de leefomstandigheden? Zo ja, beschrijf.*

Het aardewerk dateert globaal in de 18de en 19de eeuw; het merendeel dateert in de 19de eeuw. De samenstelling lijkt te wijzen op doorsnee arme of modale huishoudens. Het aardewerk geeft geen inzicht in het uitoefenen van een beroep.

3. *Zijn er beerputten aangetroffen? Zo ja, kan de inhoud ervan inzicht geven over de voedselconsumptie, eet- en drinkgewoontes of de bereidingswijze van voedsel?*

Er zijn geen beerputten aangetroffen.

24 Huisman 2009.

4. Kunnen aangetroffen muurdelen in relatie worden gebracht tot de bebouwing die zichtbaar is op historische kaarten of archiefmateriaal?

Het muurwerk in werkput 4 is niet direct te relateren aan bebouwing op de kadastrale kaart van circa 1832. Mogelijk houdt het verband met een gebouwtje ten noordwesten van het muurwerk; het aangetroffen muurwerk volgt dezelfde oriëntatie als de achtergevel van het gebouwtje.

Het muurwerk in het zuidwestelijk deel van werkput 5 lijkt overeen te komen met de in 1832 aanwezige bebouwing. Het muurwerk in het noordoostelijk uiteinde betreft mogelijk latere aanbouw op de percelen van de bebouwing.

5. Zijn er in het plangebied ook sporen ouder dan de late middeleeuwen / nieuwe tijd aangetroffen? Wat is de aard en datering van deze sporen?

Er is één geïsoleerd spoor aangetroffen, waarvan de vulling een datering ouder dan de middeleeuwen doet vermoeden. Er zijn geen vergelijkbare sporen in het onderzoeksgebied aangetroffen en het spoor kan niet aan een vindplaats worden toegeschreven. Het houtskoolmonster uit dit spoor is daarom niet uitgewerkt, zodat dit spoor niet gedateerd kon worden.

6. Is de bodemopbouw inderdaad overal verstoord? Zo nee, wat kan er wel gezegd worden over de bodemopbouw?

De bodemopbouw is in het plangebied grotendeels verstoord. Op enkele plekken in werkput 1 en 4 zijn delen van een intacte bodemopbouw waargenomen op circa 20 tot 40 cm beneden maaiveld met in werkput 1 restanten van een uitspoelingshorizont (E) op de B-horizont. In werkput 2 is nog een verspitte B-horizont aanwezig op 70 cm beneden maaiveld.

De top van de BC-horizont bevindt zich ter hoogte van werkput 4, in het zuidwestelijk deel van het plangebied, op een hoger niveau dan in de werkputten 1 en 2, het noordoostelijk deel van het plangebied.

7. Indien aanwezig, is de vindplaats behoudenswaardig?

De vindplaats is niet behoudenswaardig.

7

Waardering en aanbeveling

7.1 Waardering

Op basis van de onderzoeksresultaten van het IVO-P kan voor het plangebied Hilversum, Langgewenst, volgens de richtlijnen van KNA 3.1 een archeologische waardering opgesteld worden. Middels een daarbij tot stand gebrachte waarderingstabel wordt aangegeven of een archeologische vindplaats behoudenswaardig is. Hierop kan vervolgens een selectieadvies worden gebaseerd voor duurzaam behoud of, in geval van bodemverstorende ingrepen, een archeologisch vervolgonderzoek.

Bij het waarderen van de vindplaatsen dient te worden nagegaan welke nieuwe of aanvullende gegevens de vindplaatsen zouden kunnen opleveren om de huidige kennis van de archeologie in het centrum van Hilversum verder aan te scherpen.

In het onderzoeksgebied zijn muren en waterputten aangetroffen. Deze vindplaats dient gewaardeerd te worden.

Hilversum, Langgewenst. Archeologische waarderingstabel volgens KNA 3.1				
Muren en waterputten				
Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	Wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde	Wordt niet gescoord		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid		2	
	Conservering	3		
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid			1
	Informatiewaarde			1
	Ensemblewaarde		2	1
	Representativiteit	N.v.t.		

De archeologische resten zijn niet zichtbaar vanaf het maaiveld. Het roept geen herinnering op over een specifieke gebeurtenis in het verleden. Daarom wordt er in de criteria 'schoonheid' en 'herinneringswaarde' niet gescoord.

Bij de fysieke kwaliteit wordt de mate waarin archeologische overblijfselen nog intact en in hun oorspronkelijke positie aanwezig zijn, beoordeeld. De muren en waterputten zijn nog redelijk intact aanwezig in de bodem. De parameters 'gaafheid' krijgt daarom een gemiddelde waardering. De conservering van de

aangetroffen vondsten is te karakteriseren als goed. De 'conservering' krijgt daarom een hoge waardering.

Bij de inhoudelijke kwaliteit worden de volgende zaken beoordeeld: de mate waarin een bepaalde vindplaats schaars is in een bepaald gebied, de betekenis ervan als bron van kennis over het verleden, de mate waarin sprake is van een archeologische en landschappelijke context en de mate waarin een vindplaats karakteristiek is voor een bepaalde periode of een gebied. De 19de-eeuwse muren en waterputten zijn niet zeldzaam en geven niet meer nieuwe informatie over de bewoning uit deze periode dan wat al bekend is van historisch kaartmateriaal. Beide parameters krijgen daarom een lage waardering. De ensemblewaarde is laag tot redelijk te noemen omdat het gaat om een aaneenschakeling van kleine woningen, waarvan hooguit enkele funderingsresten zijn bewaard. De representativiteit van de vindplaats is voor dit onderzoek niet van toepassing.

Op de fysieke kwaliteit wordt hoog gescoord. De inhoudelijke kwaliteit scoort echter laag, zodat de vindplaats niet als behoudenswaardig kan worden aangemerkt.

7.2 Aanbevelingen

Aangezien het onderzoeksgebied niet als behoudenswaardig wordt aangemerkt, is vervolgonderzoek niet noodzakelijk. Er is echter geen duidelijke relatie te herleiden tussen het noordelijk en zuidelijk deel van het onderzoeksgebied, aangezien er geen proefsleuf in het centrale deel is aangelegd. Voordat de herinrichting definitieve vormen gaat aannemen is het aan te bevelen nog een proefsleuf aan te leggen om het verloop van de natuurlijke ondergrond, de eventuele archeologische sporen en verstoringen door kabels en leidingen vast te leggen.

Dit advies vormt een zogenaamd selectieadvies. Het selectieadvies dient eerst beoordeeld te worden door de bevoegde overheid (in dit geval de gemeente Hilversum), die vervolgens een selectiebesluit neemt.

8 Samenvatting

In opdracht van de gemeente Hilversum heeft BAAC bv op 29 en 30 juni en op 2 en 6 juli 2009 een Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven uitgevoerd (IVO-P) in het plangebied Langgewenst in het centrum van Hilversum. De reden voor dit onderzoek is de voorgenomen herinrichting van het plangebied. De bouwwerkzaamheden die bij deze herinrichting gepaard gaan, kunnen de mogelijk aanwezige archeologische waarden in het plangebied verstoren. Uit het vooronderzoek is naar voren gekomen dat de bodem binnen het plangebied tot ten minste 85 cm beneden maaiveld is omgewerkt en dat hierbij ook de top van de C-horizont is verstoord. Eventuele archeologische resten die aanwezig zijn geweest, zijn daardoor ook grotendeels verstoord. De adviseur van de bevoegde overheid, drs. B. Klooster (SCENH), heeft echter geadviseerd een proefsleuvenonderzoek uit te laten voeren om eventuele uitbraaksleuven en bouwmaterialen in kaart te brengen.

Het IVO-P heeft aangetoond dat binnen het plangebied geen belangwekkende archeologische resten aanwezig zijn. Op een aantal plekken is (een restant van) een natuurlijke bodemopbouw (een B- en/of BC-horizont) aangetroffen. Ter hoogte van werkput 4, in het zuidwestelijk deel van het plangebied, bevindt de top van de BC-horizont zich op een hoger niveau dan in de werkputten 1 t/m 3, in het noordoostelijk deel van het plangebied. Op de meeste plekken is de bodemopbouw echter verstoord door (sub)recente graafwerkzaamheden. Daar waar de natuurlijke bodemopbouw intact bleek, zijn geen belangwekkende sporen in het vlak waargenomen. Er zijn enkele muren en waterputten aangetroffen met een jonge datering vanaf (het eind van) de 19de eeuw.

De vindplaats scoort op basis van de archeologische waardering volgens KNA 3.1 hoog op de fysieke kwaliteit, maar laag op de inhoudelijke kwaliteit, zodat de vindplaats niet als behoudenswaardig kan worden aangemerkt. Vervolgonderzoek is niet noodzakelijk.

Er is echter geen duidelijke relatie te herleiden tussen het noordelijk en zuidelijk deel van het onderzoeksgebied, aangezien er geen proefsleuf in het centrale deel is aangelegd. Voordat de herinrichting definitieve vormen gaat aannemen is het aan te bevelen nog een proefsleuf aan te leggen om het verloop van de natuurlijke ondergrond, de eventuele archeologische sporen en verstoringen door kabels en leidingen vast te leggen.

9 Literatuur

Aalst, M. van, 2003: Langgewenst, *Hilversums Historisch Tijdschrift Albertus Perk* 4, 191-192.

Bartels, M., 1999: *Steden in Scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, Amersfoort.

Blom, J.C. & A. de Boer, 2007: *Hilversum Langgewenst. Een bureauonderzoek*, Amersfoort (ADC-rapport 956).

Blom, J.C. & R.M. van der Zee, 2008: *Hilversum Langgewenst. Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek*, Amersfoort (ADC-rapport 1631).

Duco, D.H., 1987: *De Nederlandse Kleipijp. Handboek voor dateren en determineren*, Leiden.

Duco, D.H., 2003: *Merken en merkenrecht. Van pijpenmakers in Gouda*, Amsterdam.

Groeneweg, G., 1992: *Bergen op Zooms aardewerk. Vormgeving en decoratie van gebruiks aardewerk gedurende 600 jaar pottenbakkersnijverheid in Bergen op Zoom, Waalre*.

Haslinghuis, E.J. & H. Janse, 2001: *Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie*, Leiden.

Hoogenboom, H., 2009: 'Bloedakker', *De Gooi en Eemlander* 31 juni 2009.

Huisman, N., 2009: *Programma van Eisen. Hilversum Langgewenst*, Amersfoort (ADC projectnummer 4109407 / PvE nummer 09-002).

Polling, A., 2001: *Maastrichts ceramiek, merken en dateringen*, Lochem.

Geraadpleegd op het Internet:

- www.watwaswaar.nl

- archis2.archis.nl/archisii/html/index.html

Bijlagen

- 1 ■ Afkortingen en verklarende woordenlijst**
- 2 ■ Archeologische tijdsindeling**
- 3 ■ Geologische en archeologische tijdvakken**
- 4 ■ ARCHIS gegevens**
- 5 ■ Lijst van baksteenformaten**
- 6 ■ Allesporenkaarten**
- 7 ■ Sporenlijst**
- 8 ■ Vondstdeterminatielijst**

Bijlage 1 Afkortingen en verklarende woordenlijst

14C-datering
(ook wel C14- of C14-datering) bepaling van gehalte aan radio-actieve koolstof 14C van organisch materiaal (hout, houtskool, veen, schelpen e.d.) waaruit de 14C-ouderdom kan worden afgeleid. Deze ouderdom wordt opgegeven in jaren vóór 1950 na Chr. (jaren BP) met daaraan toegevoegd de aan de meting verbonden mogelijke afwijking (standaarddeviatie).

A-horizont

Donkergekleurde bodemhorizont waarin humus door bodemdieren, planten, schimmels en bacteriën is omgezet en gemengd met de eventuele minerale delen.

B-horizont

Een minerale (soms moerige) horizont in een bodem, waarin één of meer van de volgende kenmerken voorkomen:

- Inspoeling van kleimineralen, aluminium, ijzer of humus uit hoger liggende horizonten,
- (bijna) volledige homogenisatie met bovendien zodanige veranderingen dat nieuwvorming van kleimineralen is opgetreden en/of aluminium en ijzer(hydro)oxiden zijn vrijgekomen, of een blokkige of prismatische structuur is ontstaan.

BC-horizont

Overgang van de B- naar de C-horizont.

C-horizont

Weinig (C1) of niet (C2) door bodemprocessen veranderd sediment of eventueel verweerd vast gesteente volgend op vast gesteente. Om te worden geclassificeerd als C-horizont dient het om soortgelijk materiaal

te gaan als hetgeen waarin de A- en B-horizonten zijn ontwikkeld.

context- of ensemblewaarde

De meerwaarde die aan een vindplaats wordt toegekend op grond van de mate waarin sprake is van een landschappelijke en/of archeologische context.

E-horizont

Bodemlaag gekarakteriseerd door uitspoeling en/of verarming van klei, humus en/of ijzer.

herinneringswaarde

De herinnering die een archeologisch monument oproept over het verleden (waardering).

IKAW

Zie Indicatieve kaart van archeologische waarden.

IKAW

Indicatieve kaart van archeologische waarden is een door de RACM geproduceerde kaart op landelijk niveau met de verwachte relatieve of absolute dichtheid van (bepaalde) archeologische verschijnselen in de bodem. Hij is gebaseerd op een GIS-analyse met een beperkt aantal variabelen en op expert-judgement (potentiekkaart, bureauonderzoek).

informatiewaarde

De betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden. De informatiewaarde wordt bepaald door de mate waarin (een opgraving van) het monument een bijdrage kan leveren aan nieuwe kennisvorming over het verleden (waardering).

inspoelingshorizont

Een op een bepaalde plaats in een bodemprofiel aanwezige inspoelingslaag.

inspoelingslaag

Een laag van op een bepaalde plaats in een bodemprofiel ingespoeld materiaal.

Programma van eisen (PvE)

Door een blijkens het beroepsregister daartoe gekwalificeerd archeoloog opgestelde kennisgeving van het bevoegd gezag aan de initiatiefnemer en eventueel de beoogde uitvoerder, gebaseerd op het selectiebesluit. Het PvE kan een publiekrechtelijk voorgeschreven document en is ook een document dat in het economische verkeer een functie heeft. Op basis daarvan worden onderzoeksopdrachten aanbesteed. In het PvE wordt vastgelegd waaraan archeologische veldprojecten moeten voldoen. De formulering van de inhoudelijke vraagstelling (wat er moet gebeuren) en aanwijzingen voor de praktische uitvoering (hoe het moet gebeuren). Het opstellen en het uitvoeren van het PvE mag niet in één hand belegd zijn, tenzij het PvE is goedgekeurd door het bevoegd gezag. Het PvE geeft de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats en formuleert de daaruit af te leiden eisen met betrekking tot het uit te voeren werk. Nadat het PvE is opgesteld kan het zijn dat nieuwe feiten en gewijzigde inzichten leiden tot een wijziging van de onderzoeksopzet (incl. uitwerking, conservering). Dit kan het geval zijn tijdens en na afronding van het veldwerk. Voor dergelijke beslissingen is akkoord nodig van het bevoegd gezag die het PvE heeft vastgesteld.

RCE

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

selectieadvies

Schriftelijk advies aan het bevoegd gezag. Hierin wordt geadviseerd over de behoudenswaardigheid van één of meer vindplaatsen aan de hand van de opgestelde waardering en criteria die gesteld zijn in het archeologische beleid van de betrokken overheid (selectie, bevoegd gezag, archeologisch beleid, waardering).

selectiebesluit

Een gemotiveerd besluit van het bevoegd gezag tot het al dan niet behouden van een bepaalde archeologische waarde, meestal in het kader van een RO-besluit. Het besluit leidt tot het al dan niet, of onder voorwaarden, verlenen van een vergunning.

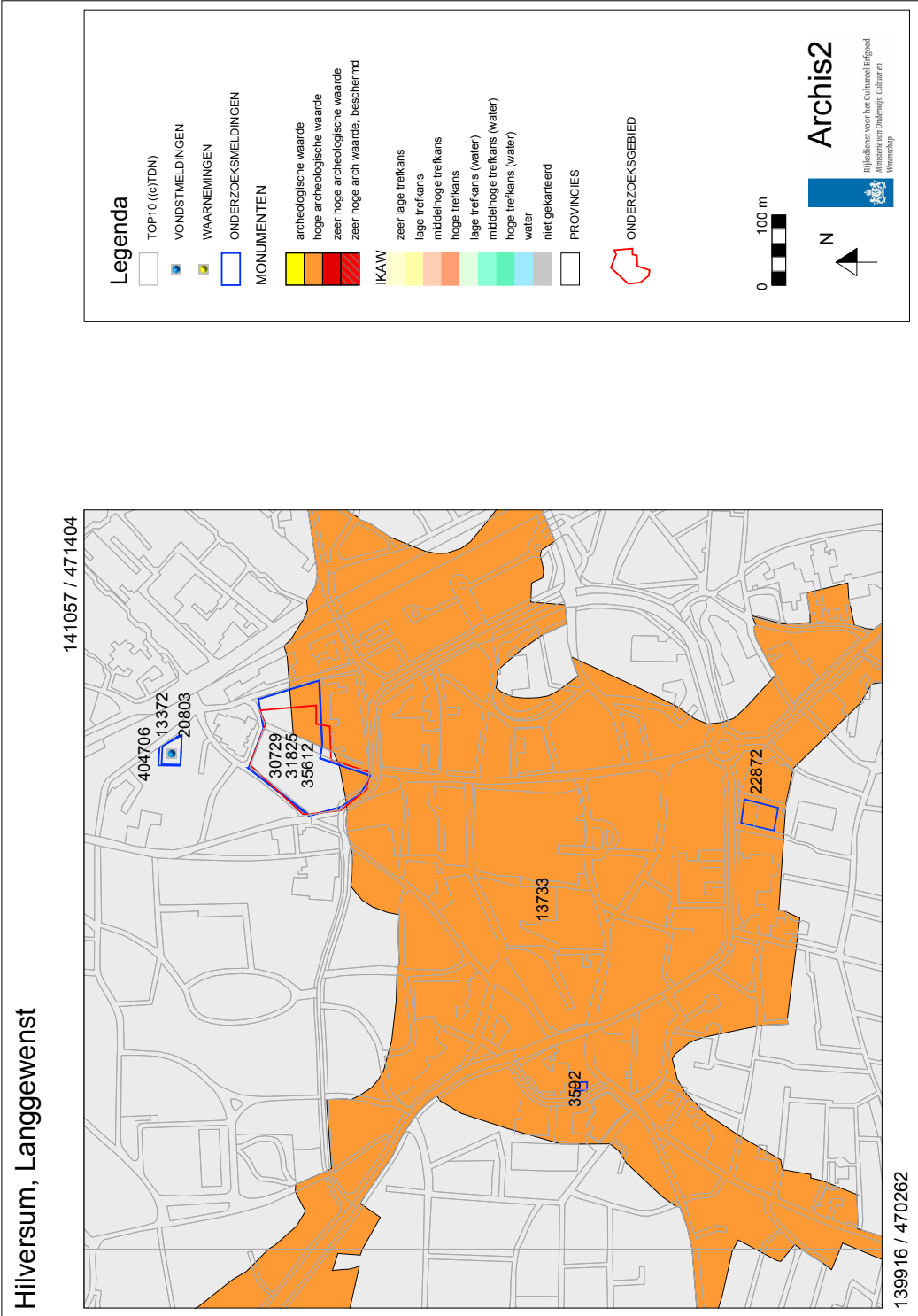
Bijlage 2 Archeologische tijdsindeling

PALEO	Paleolithicum/ oude steentijd	tot 8800 v Chr.
PALEOV	Paleolithicum vroeg	tot 300.000 v Chr.
PALEOM	Paleolithicum midden	300.000-35.000 v Chr.
PALEOL	Paleolithicum laat	35.000-8800 v Chr.
PALEOLA	Paleolithicum laat A	35.000-18.000 v Chr.
PALEOLB	Paleolithicum laat B	18.000-8800 v Chr.
MESO	Mesolithicum/ midden steentijd	8800-4900 v Chr.
MESOV	Mesolithicum vroeg	8800-7100 v Chr.
MESOM	Mesolithicum midden	7100-6450 v Chr.
MESOL	Mesolithicum laat	6450-4900 v Chr.
NEO	Neolithicum / nieuwe steentijd	5300-2000 v Chr.
NEOV	Neolithicum vroeg	5300- 4200 v Chr.
NEOVA	Neolithicum vroeg A	5300-4900 v Chr.
NEOVb	Neolithicum vroeg B	4900-4200 v Chr.
NEOM	Neolithicum midden	4200-2850 v Chr.
NEOMA	Neolithicum midden A	4200-3400 v Chr.
NEOMB	Neolithicum midden B	3400-2850 v Chr.
NEOL	Neolithicum laat	2850-2000 v Chr.
NEOLA	Neolithicum laat A	2850-2450 v Chr.
NEOLB	Neolithicum laat B	2450-2000 v Chr.
BRONS	Bronstijd	2000-800 v Chr.
BRONSV	Bronstijd vroeg	2000-1800 v Chr.
BRONSM	Bronstijd midden	1800-1100 v Chr.
BRONSMA	Bronstijd midden A	1800-1500 v Chr.
BRONSMB	Bronstijd midden B	1500-1100 v Chr.
BRONSL	Bronstijd laat	1100-800 v Chr.
IJZ	IJzertijd	800-12 v Chr.
IJZV	IJzertijd vroeg	800-500 v Chr.
IJZM	IJzertijd midden	500-250 v Chr.
IJZL	IJzertijd laat	250-12 v Chr.
ROM	Romeinse tijd	12 v Chr. - 450 na Chr.
ROMV	Romeinse tijd vroeg	12 v Chr. - 70 na Chr.
ROMVA	Romeinse tijd vroeg A	12 v Chr. - 25 na Chr.
ROMVB	Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 na Chr.
ROMM	Romeinse tijd midden	70- 270 na Chr.
ROMMA	Romeinse tijd midden A	70- 150 na Chr.
ROMMB	Romeinse tijd midden B	150- 270 na Chr.
ROML	Romeinse tijd laat	270- 450 na Chr.
ROMLA	Romeinse tijd laat A	270- 350 na Chr.
ROMLB	Romeinse tijd laat B	350- 450 na Chr.
ME	Middeleeuwen	450- 1500 na Chr.
VME	Middeleeuwen vroeg	450- 1050 na Chr.
VMEA	Middeleeuwen vroeg A	450- 525 na Chr.
VMEB	Middeleeuwen vroeg B	525- 725 na Chr.
VMEC	Middeleeuwen vroeg C	725- 900 na Chr.
VMED	Middeleeuwen vroeg D	900- 1050 na Chr.
LME	Middeleeuwen laat	1050- 1500 na Chr.
LMEA	Middeleeuwen laat A	1050- 1250 na Chr.
LMEB	Middeleeuwen laat B	1250- 1500 na Chr.
NT	Nieuwe tijd	1500- heden
NTA	Nieuwe tijd A	1500- 1650 na Chr.
NTB	Nieuwe tijd B	1650- 1850 na Chr.
NTC	Nieuwe tijd C	1850- heden

Bijlage 3 Geologische en archeologische tijdvakken

	C14 B.P.	Geologie	Klimaat, landschap, vegetatie		Archeologische perioden	Cultuurnamen		
- 1500 n. C.								
- 1000	1000	Duinkerke III	Subatlanticum (koeler, vochtiger)		Late Middeleeuwen			
					Karolingische tijd			
- 500		Duinkerke II			Merovingische tijd			
					Volksverhuizingstijd			
- 0	2000				Laat Romeinse tijd			
					Midden Romeinse tijd			
					Vroeg Romeinse tijd			
					Late IJzertijd			
- 500		Duinkerke I	Subboreaal (koeler, droger)	Loofbos	Midden IJzertijd	Zeijen		
					Vroege IJzertijd			
- 1000					Late Bronstijd			
- 1500	3000	Duinkerke 0			Midden Bronstijd			
- 2000					Vroege Bronstijd	Wikkeldraad		
- 2500	4000	Calais IV			Laat Neolithicum			
- 3000					Midden Neolithicum			
- 3500		Calais III						
- 4000	5000		Atlanticum (warmer, vochtiger)		Vroeg Neolithicum			
- 4500		Calais II						
- 5000	6000				Mesolithicum	Bandkeramiek		
- 6000		Calais I						
- 7000	8000							
- 8000								
- 9000	10.000	Jong Dekzand II			Laat Paleolithicum			
- 10.000								
- 11.000	12.000	Jong Dekzand I	Pleistocene					
- 12.000								
- 25.000		Oud Dekzand Löss						
- 50.000								
- 100.000					Midden Paleolithicum			
- 150.000								
- 200.000		Keileem Stuwwallen			Vroeg Paleolithicum			
- 250.000								
- 300.000 v.C.								

Bijlage 4 ARCHIS gegevens

Bijlage 5 Lijst van baksteenformaten

Spoor	Baksteenformaten	Datering
89	11,4x5,4 / 11,1x4,9	16 ^{de} -eeuws of ouder
100	21,6x8x4,3 rest gebroken baksteen 10,9x4,2	Na 1600
103	16,8x8,4x3,3 / 16,5x8,2x3,2 / 16,4x8x3,6	Na 1750
128	19x8,8x3,4 / 19,2x8,8x3,7 / 18,9x8,9x4 / 20x8,5x9,2	Na 1750

Een datering is moeilijk of niet te geven omdat in de regio Hilversum al rond 1400 relatief kleine stenen worden gebruikt (lengte ongeveer 23 centimeter). De grootste stenen (spoor 100) zijn niet nader te dateren dan na 1600. De bakstenen in sporen 103 en 128 lijken op basis van de steendikte niet ouder dan 1750(?). De stenen zijn in ieder geval opvallend dun.

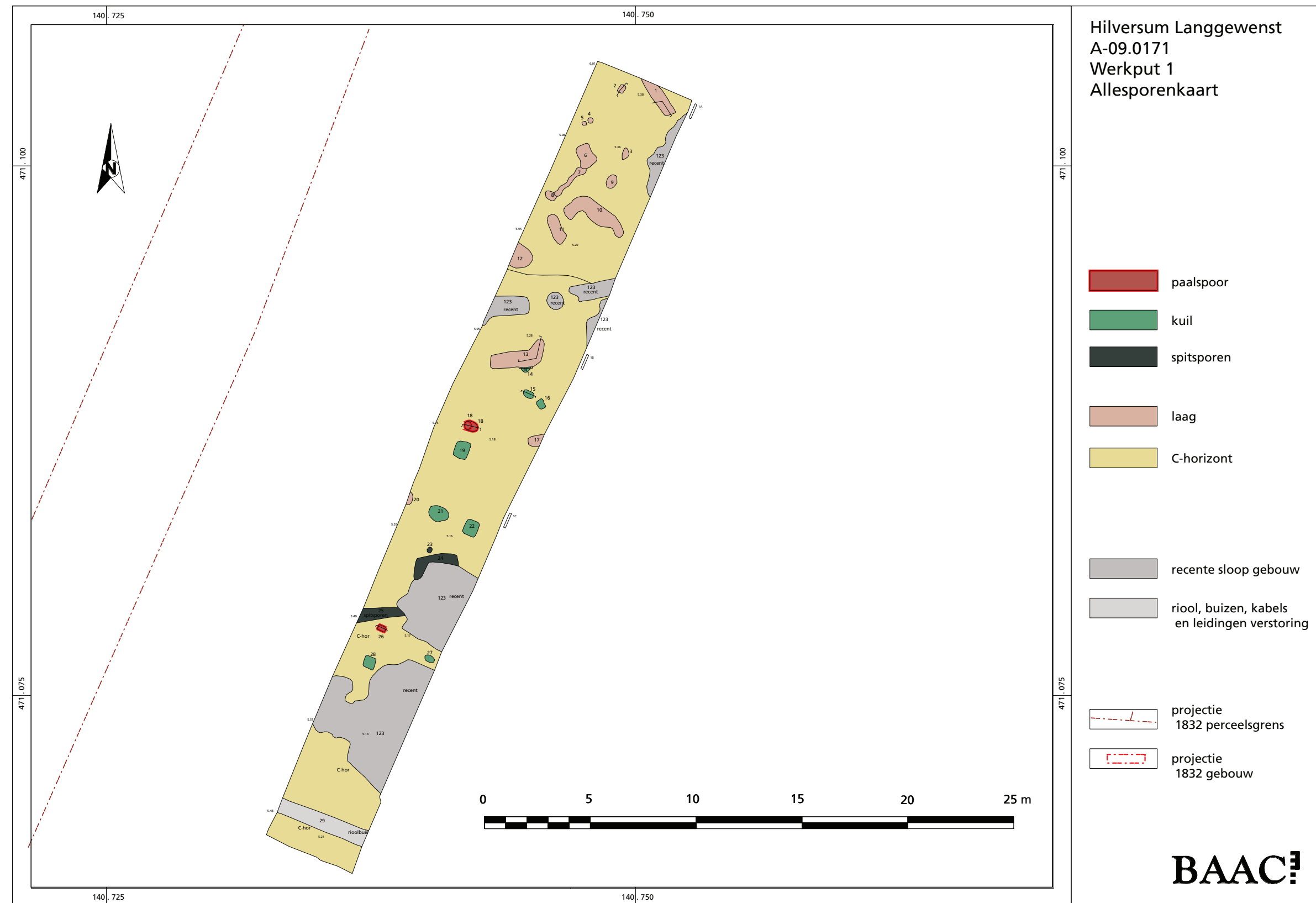
Stenen uit spoor 89 kunnen op basis van de dikte zestiende-eeuws of in theorie nog ouder zijn.

De dateringen zijn dus meer indicatief en op basis van de afmetingen niet hard te maken.

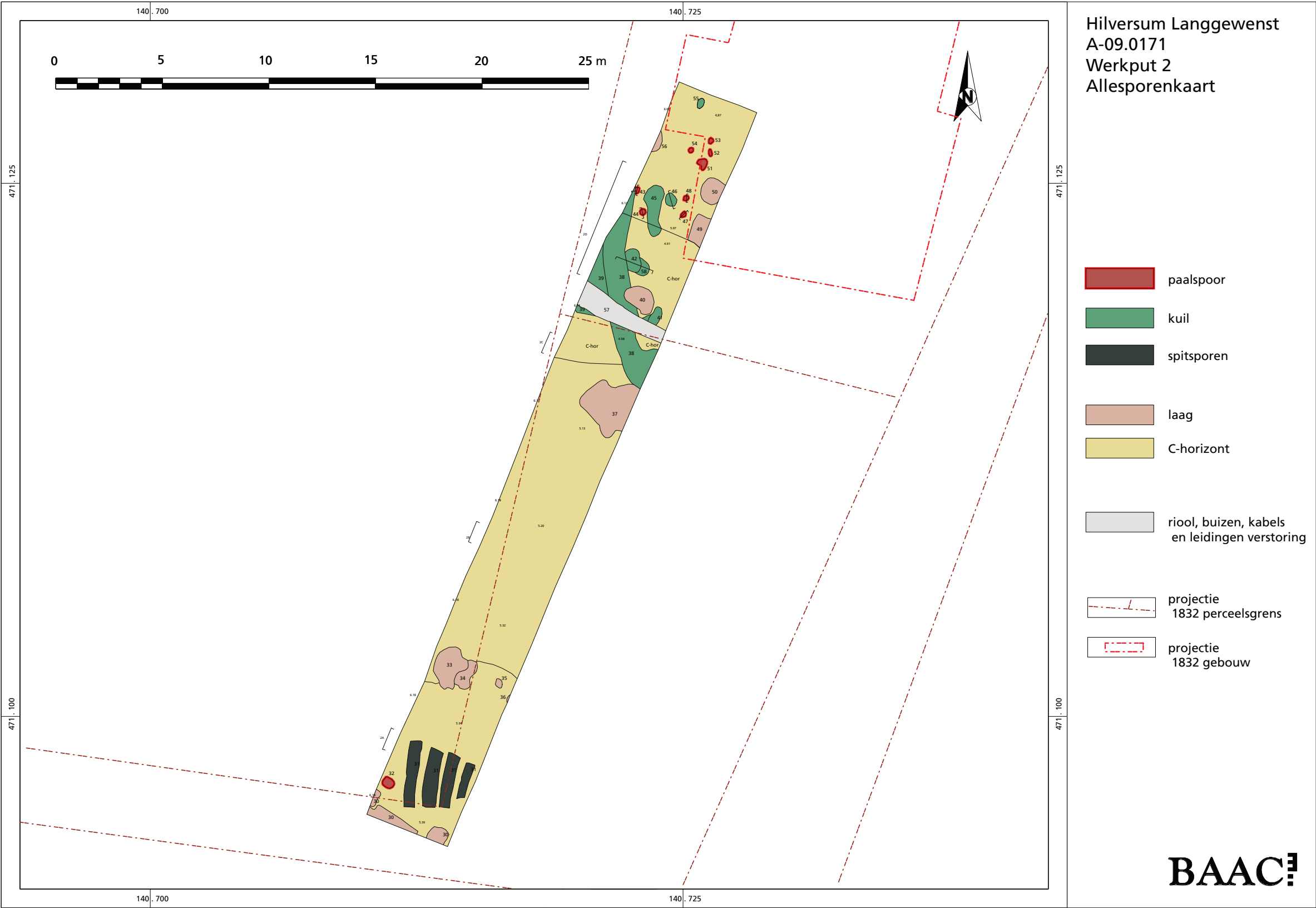
Ing. A.G. Oldenmenger (BAAC bv)

Juli 2009

Bijlage 6 Allesporenkaart WP1

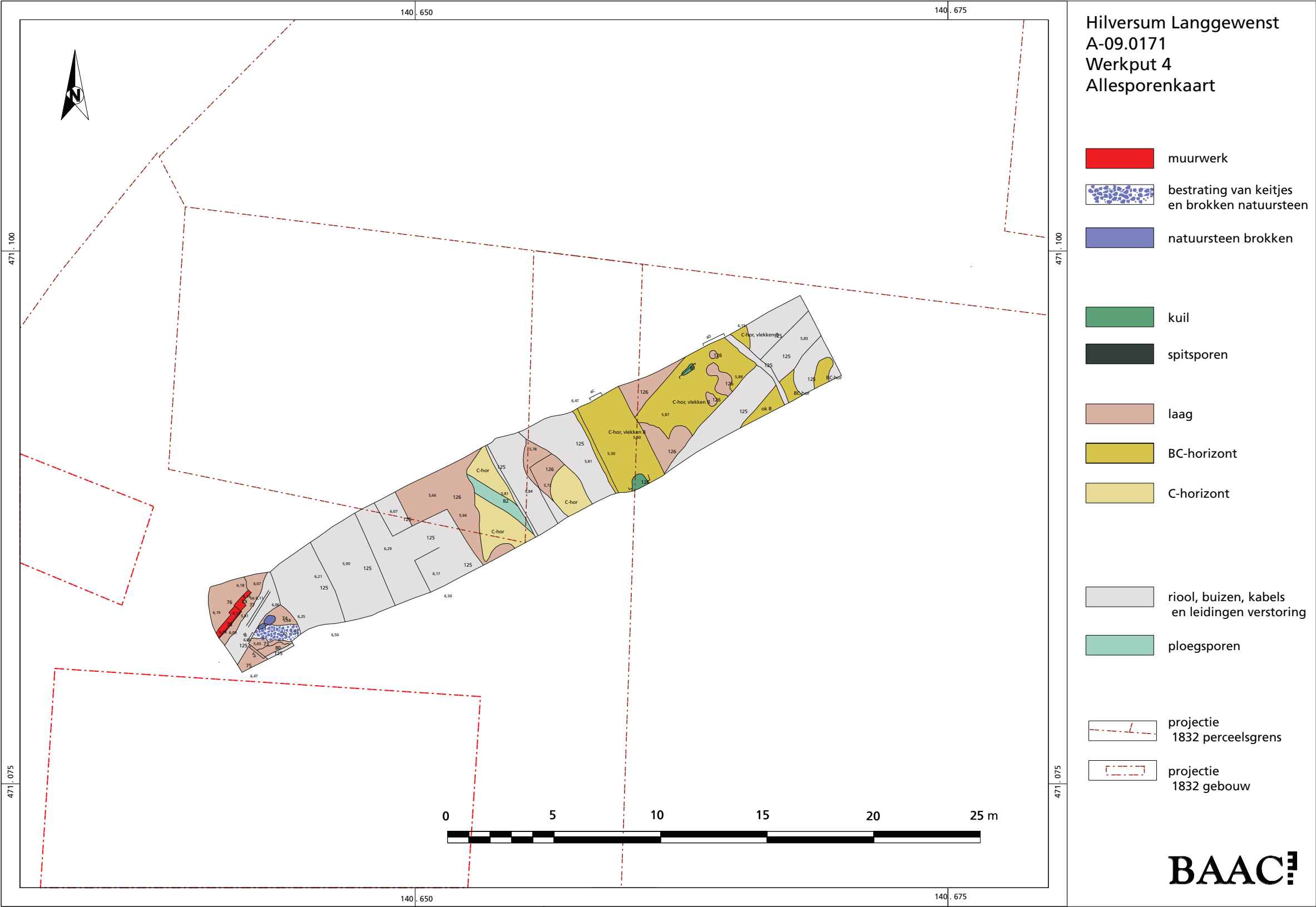
Bijlage 6 Allesporenkaart WP2

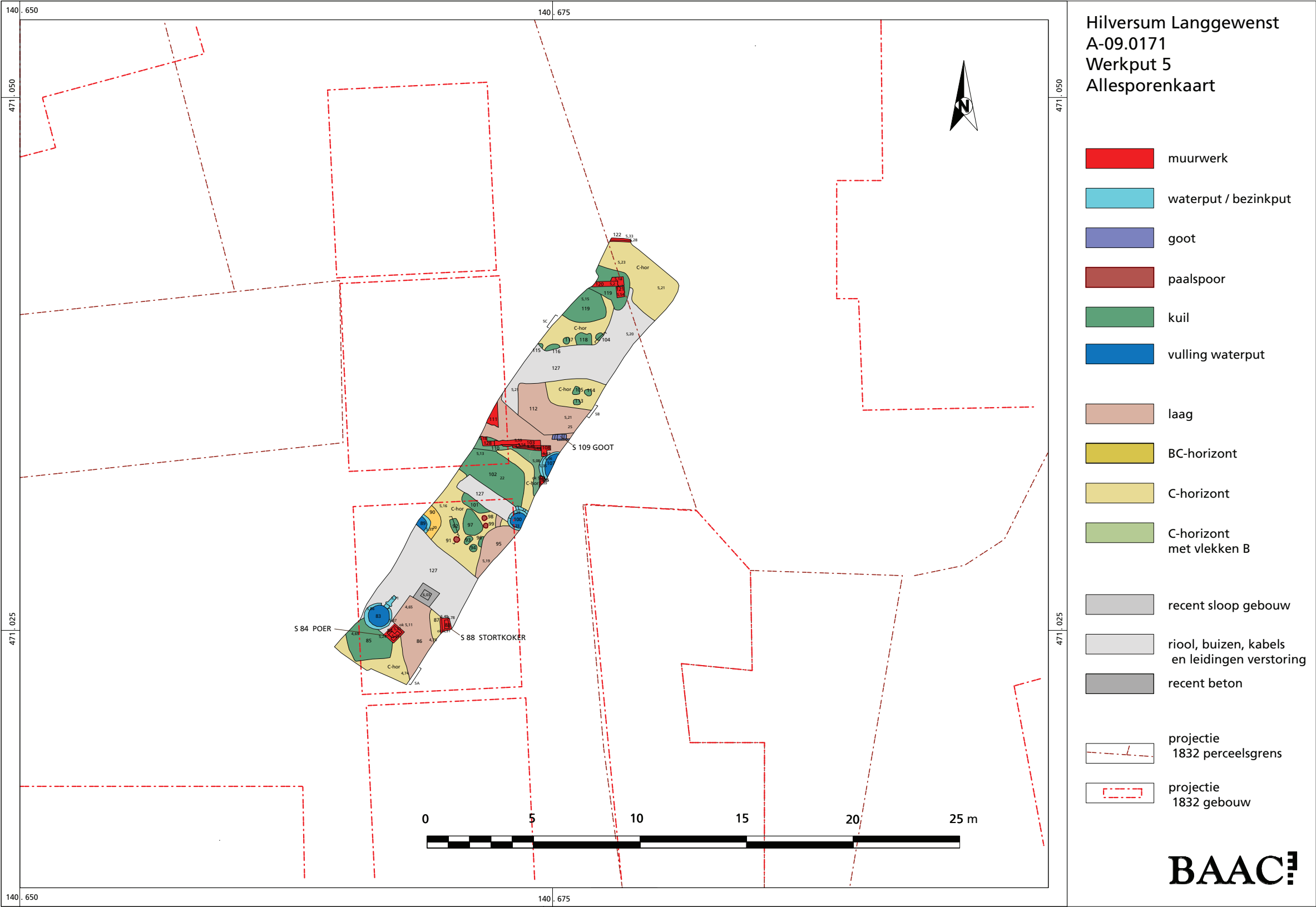
Bijlage 6 Allesporenkaart WP3

Bijlage 6 Allesporenkaart WP4

Bijlage 6 Allesporenkaart WP5

Bijlage 7 Sporenlijst

spoor	put	vlak	profiel	aard_van_spoor	vondstnummers	datering	relaties	diepte	opmerkingen
1	1	1		laag				5	omgewerkte natuurlijke bodem
2	1	1		laag				10	omgewerkte natuurlijke bodem
3	1	1		laag					omgewerkte natuurlijke bodem
4	1	1		laag					omgewerkte natuurlijke bodem
5	1	1		laag					omgewerkte natuurlijke bodem
6	1	1		laag					omgewerkte natuurlijke bodem
7	1	1		laag					omgewerkte natuurlijke bodem
8	1	1		laag					omgewerkte natuurlijke bodem
9	1	1		laag					omgewerkte natuurlijke bodem
10	1	1		laag					bouwvoor
11	1	1		laag					omgewerkte natuurlijke bodem
12	1	1		laag					omgewerkte natuurlijke bodem
13	1	1		laag				5	omgewerkte natuurlijke bodem
14	1	1		natuurlijke laag					
15	1	1		kuil				4	
16	1	1		kuil					
17	1	1		laag					omgewerkte natuurlijke bodem
18	1	1		paalspoor	M2			48	
19	1	1		kuil					
20	1	1		laag					
21	1	1		kuil					
22	1	1		kuil					
23	1	1		kuil					
24	1	1		spitspoor					
25	1	1		spitspoor					
26	1	1		paalspoor		R			
27	1	1		kuil					
28	1	1		kuil					
29	1	1		riool		19de eeuw			
30	2	1		laag					
31	2	1		spitspoor					
32	2	1		paalspoor				20	
33	2	1		laag					
34	2	1		laag					
35	2	1		laag				4	
36	2	1		natuurlijke ondergrond					BC-horizont
37	2	1		laag					
38	2	1	2D	kuil	5	19de eeuw	snijdt 43 en 42		
39	2	1	2D	kuil	10	19de eeuw			
40	2	1		laag					
41	2	1		kuil?					
42	2	1		kuil	6				
43	2	1		paalspoor				12	
44	2	1		paalspoor				12	

spoor	put	vlak	profiel	aard_van_spoor	vondstnummers	datering	relaties	diepte	opmerkingen
45	2	1		kuil					coupe niet getekend
46	2	1		kuil				32	
47	2	1		paalspoor				22	
48	2	1		paalspoor				12	
49	2	1		laag					
50	2	1		kuil					
51	2	1		paalspoor					
52	2	1		paalspoor					
53	2	1		paalspoor					
54	2	1		paalspoor					
55	2	1		kuil					
56	2	1		laag					
57	2	1		riool		19de eeuw?			
58	2	1		kuil	7				
59	3	1		kuil					
60	3	1		kuil					
61	3	1		kuil					
62	3	1		kuil					
63	3	1		kuil					
64	3	1		kuil					
65	3	1	3B	kuil					
66	3	1		kuil		19de/20ste eeuw	snijdt 71		
67	3	1		kuil		R			
68	3	1		kuil					
69	3	1		kuil					of onderkant spitspoor
70	3	1		spitspoor					
71	3	1		laag		19de eeuw			
72	4	1		weg		verm 19de eeuw			bestrating van keitjes
73	4	1		laag					
74	4	1		laag					
75	4	1		laag					
76	4	1		laag					
77	4	1		laag					
78	4	1		muur		20ste eeuw			8 jaar geleden afgebroken
79	4	1		muur		20ste eeuw			8 jaar geleden afgebroken
80	4	1	4A, 4B	laag					
81	4	1		kuil					met verbrand materiaal
82	4	1		ploegsporen					of ok ophoging/verstoring
83	5	1		bezinkput		na 1860			machinale baksteen
84	5	1		poer		na 1860			poer; machinale baksteen
85	5	1		kuil					insteek S83
86	5	1		laag					
87	5	1		natuurlijke ondergrond					C-horizont
88	5	1		stortkoker		na 1860			stortkoker; machinale baksteen
89	5	1		waterput					11,4x5,4 / 11,1x4,9
90	5	1		insteek	20	19de eeuw			
91	5	1		paalspoor				2	
92	5	1		kuil				16	

spoor	put	vlak	profiel	aard_van_spoor	vondstnummers	datering	relaties	diepte	opmerkingen
93	5 1			kuil					of paalspoor
94	5 1			kuil					of paalspoor
95	5 1			laag					
96	5 1			kuil					
97	5 1			kuil					
98	5 1			paalspoor					
99	5 1			paalspoor					
100	5 1			waterput					21,6x8x4,3 rest gebroken steen 10,9x4,2
101	5 1			kuil					
102	5 1			kuil	22	19de eeuw			
103	5 1			muur		19de eeuw	koud tegen 108; op 128		16,8x8,4x3,3/16,5x8,2x3 2/16,4x8x3,6
104	5 1			kuil				24	
105	5 1			paalspoor				15	
106	5 1			muur					=S108
107	5 1			waterput		na 1860	snijdt 106 en 108		machinale baksteen
108	5 1			muur			koud tegen 103		=S106
109	5 1			goot					
110	5 1			kuil					
111	5 1			muur		na 1860			machinale baksteen
112	5 1			laag	25	18de-vroeg 19de eeuw			
113	5 1			paalspoor					of kuil
114	5 1			paalspoor					of kuil
115	5 1			kuil					
116	5 1			kuil					
117	5 1			kuil					
118	5 1			kuil					
119	5 1			kuil					of laag
120	5 1			muur			koud tegen 121		
121	5 1			muur			koud tegen 120		
122	5 1			muur					
123	1 1			recente verstoring					sloop bebouwing
124	3 1			recente verstoring					
125	4 1			recente verstoring					kabels en leidingen
126	4 1			laag					
127	5 1			recente verstoring					kabels en leidingen
128	5 1			muur			onder 103		19x8,8x3,/19,2x8,8x3,71 8,9x8,9x4/20x8,5x9,2
129	4	4A-B		kuil	18	18de-19de eeuw	onder 72		

Bijlage 8 Vondstdeterminatielijst

put	spoor	vondstnumm	subnummer	categorie	R	W	B	O	fragment	MAL	baksel	bakselsoort	maakwijze	versiering	merken	vorm algeme	vorm type	vorm details	begin datering	eind datering	begin periode	eind periode	opmerkingen
1		1	1	KE 1R	0	1	0	0			WIT		GED	buitenzijde groen					1700	1900	NTB	NTC	
2		3		KE 1R	1	2	0	0			WIT		GED	buiten- en binnenzijde groen				kraagrand, driehoekig oor	1700	1900	NTB	NTC	
2		3	3	KE 2R	0	0	1	0			IWIT		MAL		Polling 2001; beeldmerk 70	kom		standring	1883	1950	NTC	NTC	
2		3	3	KE 3R	1	0	0	0			ROOD		GED			pot			1800	1900	NTB	NTC	
2		3	3	KE 4R	1	0	1	0			1 ROOD		GED			kachelpan/schotel			1750	1900	NTB	NTC	
2		3		KE 5R	1	2	0	0			1 ROOD		GED	bruine buitenzijde, gele binnenzijde		pot?		horizontaal hangse loor	1750?	1900	NTB	NTC	
2		3	3	KE 6R	0	0	0		stele		1 PUJP		MAL	schelpjes op steel					1740	1900	NTB	NTC	
2		3		KE 7R	0	0	0	1	kop		PUJP		MAL					rondboordenkopp (doetel)	1750	1950	NTB	NTC	
2		4		KE 1R	0	2	0	0			PORSE		MAL	rood drukdecor (...illing Amst(erdam)		kop			1828	1900	NTB	NTC	
2		4		KE 2R	1	0	0	0	coimpl 0 leet		IWIT		MAL		Polling 2001; beeldmerk 530	iw-zal-1			1870	1895	NTC	NTC	
2		4		KE 3R	0	0	0	1	fra gm 1 ent		STEEN	S2	HGV			knikker			1700	1900	NTB	NTC	
2		4		GL 4S	0	0	0	1	coimpl 1 leet				pers	persnaad		inkpot/zalfpot			1850	1950	NTC	NTC	
2		4		5 DIV	0	0	0	1	fra gm 1 ent							slak							
2	38	5		BK 1R	0	0	0	6	fra gm 6 ent														

put	spoor	vondstnumm	subnummer	categorie	R	W	B	O	fragment	MAI	baksel	bakselsoort	maakwijze	versiering	merken	vorm algeme	vorm type	vorm details	begin datering	eind datering	begin period:	eind periode	opmerkingen
2	42	6	BK 1R		0	0	0	0	fra gm 1 ent							dakpan			1500	1900 NTA	NTC	rood	
2	42	6	BK 2R		0	0	0	0	fra gm 3 ent				MAL			baksteen							klinker met zand bestrooid
2	58	7	OD 1X		0	0	0	0	fra gm 26 ent														
2		8	KE 1R		0	1	1	0			2 ROOD		GED					standri ng	1700	1900 NTB	NTC		
2		8	KE 2R		0	0	1	0			IWIT		MAL					standri ng	1800	1900 NTB	NTC		
2		8	SX 3X		0	0	0	0	fra gm 1 ent														
2		8	BK 4R		0	0	0	0	fra gm 2 ent							baksteen							
2		9	KE 1R		0	1	0	0			STEEN	S2	MAL			fles			1879	1950 NTC	NTC		
2		9	KE 2R		1	0	0	0			IWIT		MAL			bord			1800	1950 NTB	NTC		
2		9	KE 3R		0	0	1	0			PORSE		MAL			kop			1850	1950 NTC	NTC		
2		9	KE 4R		0	0	0	0	fra gm 1 ent							wijwater- bakje							
2		9	KE 5R		0	1	0	0			ROOD		GED										
2		9	BK 6R		0	0	0	0	fra gm 2 ent							dakpan							
2		9	BK 7R		0	0	0	0	fra gm 2 ent							viertegel							

put	spoor	vondstnumm	subnummer	categorie	R	W	B	O	fragment	MAI	baksel	bakselsoort	maakwijze	versiering	merken	vorm algeme	vorm type	vorm details	begin daterin	eind datering	begin period	eind periode	opmerkingen	
2		9	BK 8 R		0	0	0	1	fra gm 1 ent				machinaal			baksteen								
2	39	10	BK 1 R		0	0	0	1	fra gm 1 ent				MAL			baksteen						9,2x3,3		
2		11	KE 1 R		0	1	0	0			WIT		GED	groene buitenzijde, radstempel		kom/ kop?			1700	1900	NTB	NTC		
2		11	KE 2 R		0	0	1	0			STEEN	S2	MAL			fles			1879	1950	NTC	NTC		
2		11	BK 3 R		0	0	0	2	fra gm 2 ent							wandlegel	C.02.00.18		1630	1650	NTA	NTA	J. Pluis, 1998, De Nederlandse tegel, decors en benamingen	
3		12	KE 1 R		1	0	0	0			ROOD		GED			pot			1800	1900	NTB	NTC		
3		12	KE 2 R		0	1	0	0			WIT		GED	groene buitenzijde silversiering, gekruiste lijnen		kop	driehoekig oor	1700	1900	NTB	NTC			
3		12	KE 3 R		1	0	2	0			ROOD	Neder-rijns	GED			bord			1700	1900	NTB	NTC		
3	71	13	KE 1 R		0	1	0	0			ROOD		GED						1700	1900	NTB	NTC		
3	71	13	KE 2 R		0	1	0	0			STEEN	S2	GED	kobaltblauw, grof floraal motief					1700	1900	NTB	NTC		
3	71	13	KE 3 R		0	1	0	0			IWIT		MAL	boerenbont					1850	1950	NTC	NTC		
3	71	13	KE 4 R		0	0	0	1	1 kop		PIJP		MAL		hielmerk: 67 gekroond (1728 1868); bijmerk Gouds wapen	pijp	ovaal model	1740	1868	NTB	NTC			
3	71	14	KE 1 R		0	0	0	1	ste 1 el		PIJP		MAL			pijp			1700	1900	NTB	NTC		
3	71	14	KE 2 R		0	1	0	0			IWIT		MAL						1800	1950	NTB	NTC		
3	71	15	KE 1 R		0	1	0	0			PIJP		MAL			pijp			1600	1900	NTA	NTC		
3	71	15	KE 2 R		1	0	0	0			IWIT		MAL	drukdecor blauw, relief					1800	1950	NTB	NTC		
3		16	KE 1 R		0	1	0	0			WIT		GED	groene buitenzijde					1700	1900	NTB	NTC		
		16	KE 2 R		2	0	0	0	co mpl 0 eet		STEEN	S2	GED			zalfpot				1800	1950	NTB	NTC	

put	spoor	vondstnumm	subnummer	categorie	R	W	B	O	fragment	MAI	baksel	bakselsoort	maakwijze	versiering	merken	vorm algeme	vorm type	vorm details	begin datering	eind datering	begin period	eind periode	opmerkingen
4	129	18	KE 1R	0	0	0	0	0	ste 1 el		PIJP		MAL			pijp			1700	1900	NTB	NTC	
5		19	KE 1R	0	0	0			ste 1 el		PIJP		MAL						1700	1900	NTB	NTC	
5	90	20	KE 1R	1	1	1	0	0			IWIT		MAL			bord		standv ak	1800	1950	NTB	NTC	
5	90	20	KE 2R	0	0	0	0	0	1 tuit		IWIT		MAL			theepot			1800	1950	NTB	NTC	
5	90	20	GL 3S	1	0	0	0	0								indet			1850	1950	NTC	NTC	
5		21	KE 1R	1	0	0	0	0			IWIT		MAL						1800	1950	NTB	NTC	
5		21	KE 2R	0	0	0	0	0	ste 1 el		PIJP		MAL						1700	1900	NTB	NTC	
5		21	KE 3R	0	1	0	0	0			WIT		GED	groene buitenzijde		pijp			1700	1900	NTB	NTC	
																		standv ak, verdikt e					
5		21	KE 4R	1	0	0	0	0			ROOD	West- Brabant	GED	silversiering; golf en lijnen op rand blauw op wit en ox meerkleurig		schotel	r-bor-28	afgero nde rand	1800	1875	NTB	NTC	
5	102	22	KE 1R	3	0	1	0	0		3 FAYEN			GED			bord			1625	1800	NTA	NTB	
																		standv ak, verdikt e					
5	102	22	KE 2R	1	0	0	0	0			ROOD	West- Brabant	GED	silversiering; golf en lijnen op rand		schotel	r-bor-28	afgero nde rand	1800	1875	NTB	NTC	
5	102	22	KE 3R	2	1	0	0	0			ROOD		GED						1700	1900	NTB	NTC	
5		23	KE 1R	0	0	1	0	0			IWIT		MAL			zalfpot?			1800	1900	NTB	NTC	
5		23	KE 2R	0	0	1	0	0			IWIT		MAL	relief, verticale lijnen		kop			1800	1900	NTB	NTC	
5		23	KE 3R	0	2	0	0	0			WIT		GED						1700	1900	NTB	NTC	
5		23	KE 4R	0	0	1	0	0			ROOD		GED					standri ng	1700	1900	NTB	NTC	
5		23	KE 5R	1	0	0	0	0			ROOD		GED			kachelpan			1750	1900	NTB	NTC	
5		24	KE 1R	0	0	1	0	0			IWIT		MAL			kom/ pispot?		standri ng	1800	1900	NTB	NTC	
5		24	GL 2S	0	1	0	0	0															
5		24	KE 3R	1	3	1	0	0			ROOD		GED						1700	1900	NTB	NTC	
5		24	KE 4R	0	1	0	0	0			FAYEN		GED						1625	1800	NTA	NTB	

put	spoor	vondstnumm	subnummer	categorie	R	W	B	O	fragment	MAI	baksel	bakselsoort	maakwijze	versiering	merken	vorm algeme	vorm type	vorm details	begin datering	eind datering	begin period	eind periode	opmerkingen
5		24	5	KE	0	0	0	0	1 kop		PUP		MAL					trechte rmodel	1690	1750	NTB	NTB	
5	112	25	1	KE	3	0	0	0	0		2 FAYEN		GED	blauw op wit beschilderd		kop			1625	1800	NTA	NTB	
5	112	25	2	KE		0	0		ste 1 el		PUP		MAL						1700	1900	NTB	NTC	
5	112	25	3	KE	1	0	0	0	0		FAYEN		GED	blauw op wit beschilderd		schotel			1625	1800	NTA	NTB	
5	112	25	4	KE	1	0	0	0	1 luit		WIT		GED	groene buitenzijde					1700	1900	NTB	NTC	